

Ons dagelijks leven

Over: gewoon en buitengewoon: Handke, Kundera, Pessoa

Over: dagelijkse sleur: Broch, Jung

Over: het echte leven: Mitgutsch, Paz

Over: utopie van het alledaagse: Kunert

Het dagelijks leven heeft iets tweeslachtigs. Het is het gewone leven met zijn regelmaat en routine, waarin alles min of meer voorspelbaar is. Hier ligt de zinloosheid van het leven op de loer. Tegelijkertijd is het leven van alledag de voedingsbodem voor het ontwikkelen van onze eigen identiteit, voor het aanleren van de rollen om ons in het leven staande te houden. Het is de springplank voor het ongewone, het niet-voorspelbare (zie: Koek G. 1993, 29-31)

Hermann Broch (1886-1951) - De simpele wereld van alledag

In zijn boek over Vergilius laat Broch Caesar een pleidooi houden voor de diepere achtergrond van het gewone, simpele leven, wat zich vooral in de taal openbaart. In de 'Slaapwandelaar' is het de banaliteit van het leven dat mensen drijft en waardoor zij slaapwandelaars zijn. Ik vat de tekst over het slaapwandelen kort samen.

De tastbare alledaagse werkelijkheid

'Ik geloof aan een simpeler werkelijkheid, mijn beste; ik geloof bijvoorbeeld aan de tastbare, alledaagse werkelijkheid..ja, Vergilius, juist aan de simpele wereld van alledag. Zelfs in hun simpelste betekenis komen de woorden van de mens uit de dood voort, maar evenzeer komen ze voort uit het gewelf van het niets dat zich daarboven spant, het gewelf dat de werkelijkheid ter wereld brengt en zich onmetelijk opent achter de dubbele poort des doods, de woorden komen voort uit het onmetelijke en daardoor is ook hij die ze opvangt, die ze hoort, amper nog zichzelf; hij wordt tot een ander, ver weg van zichzelf, want hij heeft deel aan het onmetelijke' (Broch H. 1989, 371-372).

De slaapwandelaar

'In de trilogie van zijn roman De slaapwandelaar beschrijft Hermann Broch (1886-1951) het leven van drie mannen: Pasenow, Esch en Huguenau. Hoe verschillend deze personen ook in karakter en levensgeschiedenis zijn, zij hebben alle drie gemeen, dat zij 'slaapwandelaars' zijn. Zij lopen door een werkelijkheid waarvan de samenhang en de historische noodzakelijkheid hen ontgaat. Zij worden volkomen beheerst door de gang van hun banale gedachten. Ze slagen er altijd in hun eigen gelijk te beredeneren. Daardoor zijn zij blind voor andere dimensies van het leven. Zij hebben iets weg van virtuoze dansers op het slappe koord van het ogenblik, zonder enig idee van de afgronden waarboven zij zich bewegen (Broch H. in: Koek G. 2002, 9).

Peter Handke (1942) - Gewoon en buitengewoon

In zijn korte aantekeningen over het menselijk leven ziet Handke het dagelijks leven als een mogelijkheid om het te overstijgen.

Naar buiten

'Ik ervaar de grootheid niet als mijn 'waan'; ik zie veeleer het grote, telkens weer, verlangend (maar nooit 'mijn grootheid'): en wat is dat grote? Iets dat de alledaagse die ik ben te midden van mijn alledaagsheid boven mijzelf uit naar buiten trekt – en toch met het nodige zwaartepunt alledaagsheid – en toch naar buiten treedt, naar buiten trekt, naar buiten trekt'.

Kleinheid van de wereld

'Op het ochtendlijke station zag hij in een flits de overweldigende kleinheid van de

schoonheid, met de heen en weer bewegende kastanjeboom in de nevel van de vroegte en de geelrode trein, die van uit de verte over de spoordijk naderde. 'Dit is een inzicht, beste jongen, sta daar even bij stil: de mooie kleinheid van de wereld'. Het zorgvolle van deze kleinheid –de hele civilisatie leek daarmee klein, en als zodanig dapper, belangrijk, beminnenswaard, en ieder deeltje civilisatie afzonderlijk- de rails, de locomotieven, de huizen van de buitenwijk – keek hem aan, speelgoedachtig en eerbiedwekkend'.

Binnen het normale

'Binnen het normale blijven en daarin het buitengewone tot stand brengen ('Door het moeizame dagwerk dagelijks bewaard/ Anders hoeft er niets geopenbaard') (Handke P. 1984, 74, 97, 148).

Ernst Jung (1875-1961) - Dagelijkse sleur

In zijn bespreking van het boek van James Joyce 'Ulysses' geeft Eco een citaat van de psychoanalyticus Jung, waarin deze een typering geeft van het cynisme, dat bij Joyce naar voren komt, een cynisme waarin het medelijden met de mens een hoofdrol speelt.

'Onder het cynisme van Ulysses verbergt zich het grote medelijden, het ondergaan van een wereld die niet goed en niet mooi is, die, erger nog, hopeloos is, omdat zij steeds verder voortrolt door de zich eeuwig herhalende dagelijkse sleur, het menselijk bewustzijn in zijn narrendans door de uren, maanden en jaren met zich meeslepend' (Jung J. in Eco U 1990, 59-60).

Milan Kundera (1929) - Betovering van sfeer

Kundera kijkt naar het tragische leven van Emma uit de roman van Flaubert (1821-1880) 'Madame Bovary'. In dit leven ziet hij de dubbele kant van het alledaagse leven: verveling en schoonheid.

'De alledaagsheid. Dat is niet alleen maar verveling, onbeduidendheid, herhaling, middelmatigheid; het is ook schoonheid; bijvoorbeeld de betovering van een bepaalde sfeer; iedereen kent dat uit zijn eigen leven: muziek die je zacht bij de burens vandaan hoort komen; de wind die het raam doet trillen; de monotone stem van een docent, waarnaar een studente vol liefdesverdriet luistert zonder te horen wat hij zegt; die onbeduidende omstandigheden drukken een stempel van onnavolgbare bijzonderheid op een intieme gebeurtenis, die daardoor van en tijdsaanduiding wordt voorzien en onvergetelijk wordt' (Kundera M. 2006, 25).

Günther Kunert (1929) - Lot en voorwaarde

In de ogen van Kunert wordt ons dagelijks leven getekend door angst voor de vrijheid. Maar er is ook een utopie van het alledaagse, zoals Kunert schrijft naar aanleiding van de dood van de dichter Nicolas Born.

Angst voor de vrijheid

'Op een dag ontdekt hij dat hij is vastgelegd: iedere beweging, elk gebaar. Hij merkt het aan de onderzoekende greep naar de gesp van de riem bij de gedachte: nu loslaten en je van je broek ontdoen. Met je blote lijf, alsof dat volstrekt natuurlijk is, tussen de aanwezigen zo rondlopen. Maar, en hier blijkt het, de vingers weigeren zelfs te gehoorzamen aan een speelse aanduiding: dood en krom worden ze teruggeschoven in de broekzakken. Zo gaat het overal [...].

En dat wij er niet van af kunnen komen, uit louter angst dat we geen houvast meer zouden hebben, angst voor de verschrikkelijke vrijheid waarin we ons zouden oplossen,

mensensurrogaten waarin we ons nooit meer zouden herkennen'. (Kunert G. 1983, 80).

De utopie van het alledaagse

'Daarentegen heeft Nicolaas Born zich te weer gesteld, met zijn taal, en als een van de laatsten daarbij de mogelijkheid van het heel andere zijn doen vermoeden, waarvoor het waard zou zijn te leven. Zoiets als utopie, maar buiten de maatschappijtheoretische vastleggingen, buiten de geestelijke toeren die we vaak krijgen opgelegd, is in veel van zijn gedichten werkzaam: de utopie van het alledaagse, van wat permanent vergeten en onderdrukt is' (Kunert G. 1983, 136)

Tragiek

'Dat de mensen niet allebei tegelijk konden bezitten, namelijk het vuur, allereerste voorwaarde voor de instandhouding en aanhoudende reproductie van hun leven, en dan ook nog het vermogen om de toekomst te kennen, was noodzakelijk voor het bestaan. Want de gave van het vooruitzien had immers geenszins betrekking op toekomstige catastrofes, voor de latente dreiging waarvan de mensen gespaard moesten worden, maar op de zekerheid zichzelf en al het andere tot aan het eind toe te moeten herhalen. De vermoedelijke en niet te overzien tragiek ligt in het pijnlijk besef dat onophoudelijke herhalingen, zowel in het kleine als in het grote, zowel ons lot zouden zijn als evenzeer voorwaarde voor ons bestaan' (Kunert G. 1983, 179).

Walter Mitgutsch (1948) - Het echte leven

Mitgutsch beschrijft iets heel herkenbaars in ons leven. Wat we graag willen, stellen we uit, totdat het te laat is. Ons grafschrift zou hierbij zijn: ik had zo graag nog.. Helaas!

'Soms wordt het echte leven steeds maar uitgesteld tot later, totdat 'later' te laat is. Ik heb er steeds op gewacht dat het leven zou beginnen. Op het wonder heb ik gewacht, dat mij het leven thuis zou bezorgen, 's nachts terwijl ik sliep, door het open raam naar binnen. Steeds had ik het gevoel dat ik voorlopig leefde, provisorisch in afwachting van het leven. Ik keek naar mezelf, mijn blik met verlangen gericht op de anderen die al midden in het leven stonden en kregen wat ik niet durfde te nemen. Zo liet ik het leven verstrijken, als buitenstaander, totdat ik er snel, en puur uit angst ook het laatste restje nog te verzuimen, naar greep. Maar het was alsof ik in de bioscoop naar het witte doek had gegrepen, ik gleeed af langs het oppervlak en verloor ook nog de laatste illusie' (Mitgutsch W. 1988, 5)

Octavio Paz (1914-1998) - Het concrete leven

Paz jongleert met de woorden 'het concrete leven', het 'ware leven' en 'het moderne, uniforme leven'. Voor hem is het ware leven niet het hiernamaals van de christelijke traditie, maar het concrete leven van hier-en-nu, waarin de uniformiteit doorbroken wordt door de flits van de andersheid, d.w.z. de ervaring dat de wereld voortdurend verandert. We zijn voortdurend ergens anders.

'Laat ik wat betreft het eerste beginnen met op te merken, dat het konkrete leven het ware is, in tegenstelling tot het uniforme bestaan dat de tegenwoordige maatschappij ons wil opleggen. Breton heeft gezegd: la véritable existence est ailleurs. Dat elders is hier, altijd hier en op dit ogenblik. Het ware leven vormt geen tegenstelling met het dagelijkse noch met het heroïsche leven; het is het zien van de flits van de andersheid in welke van onze handelingen ook, zelfs in de geringste. Vaak brengt men, naar mijn mening onnauwkeurig deze toestanden onder de noemer: de geestelijke ervaring. Niets rechtvaardigt de bewering dat het om iets gaat dat in de eerste plaats geestelijk is; niets leidt bovendien

tot de gedachte dat de geest werkelijk verschillend is van het lichamelijke leven en van datgene wat we, eveneens onnauwkeurig, materie noemen. Die ervaringen zijn wel en zijn niet uitzonderlijk. Geen enkele uiterlijke of innerlijke methode – of het nu gaat om de meditatie, de drugs, de erotiek, de ascetische praktijken of een ander lichamenlijk of geestelijk middel – kan op zich alleen de andersheid oproepen. Het is een onverwacht geschenk, een teken dat het leven aan het leven geeft, zonder dat het ontvangen ervan op een bepaalde waarde of een verschil duidt, of dat nu van morele of geestelijke orde is. Zeker, er zijn gunstige omstandigheden en er zijn meer verfijnde karakters maar zelfs in dit opzicht bestaat er geen vaste regel. Als ervaring die is gevormd uit het weefsel van onze dagelijkse handelingen, is de andersheid vóór alles gelijktijdige waarneming van het feit dat we anders zijn zonder dat we ophouden te zijn wat we zijn, en van het feit dat ons ware wezen ergens anders is terwijl we toch blijven waar we zijn. We zijn ergens anders. Ergens anders wil zeggen: hier, nu op dit ogenblik, terwijl ik dit of dat doe. En ook: ik ben alleen en ik ben met jou, in een ik weet niet waar dat altijd hier is. Met jou en hier: wie ben jij, wie ben ik, waar zijn we wanneer we hier zijn? (Paz O. 1990b, 130)

Fernando Pessoa (1888-1935) - Eentonig en gelukkig

Wie een goed beeld wil krijgen van de eentonigheid en de sleur van het leven, kan bij Pessoa terecht. En toch is dit eentonige leven het vertrekpunt van zijn denken, van zijn beschouwing van heel de wereld. Leven is reizen in de geest.

Gelukkig

‘De eentonigheid van het gewone leven is naar het lijkt verschrikkelijk. Ik zit te eten in dit gewone restaurant en kijk over het buffet heen naar de gestalte van de kok en hier, naast mij, naar de reeds bejaarde kelner die mij bedient, zoals hij denk ik al dertig jaar bedient in deze zaak [...] straalt zijn glimlach een groot, sereen, blij geluk uit. En hij doet niet alsof en heeft ook geen reden om te doen alsof. Als hij zich gelukkig voelt, komt dat doordat hij werkelijk gelukkig is’.

Vanuit een stoel gezien

‘Wijs is hij die het leven eentonig maakt, want zo heeft ieder voorval het voorrecht een wonder te zijn [...]. Iemand die werkelijk wijsheid bezit, kan van heel het schouwspel van de wereld genieten vanuit een stoel, zonder te kunnen lezen, zonder met iemand te praten, enkel door zijn zintuigen te gebruiken en een ziel te hebben die niet bedroefd kan zijn. Het bestaan eentonig maken opdat het niet eentonig is. Berusten in het alledaagse opdat het minst geringste een verstrooiing is. Midden onder mijn saaie, steeds eendere en zinloze werk van alledag rijzen er vluchtvisioenen voor me op, gedroomde sporen van verre eilanden, feesten in parklanen uit vroeger tijden, andere landschappen, andere gevoelens, een ander ik. Maar tussen twee registraties in besef ik dat als ik dit alles zou hebben niets van mij zou zijn’

Genieten van de eentonigheid

‘De eentonigheid, de doffe gelijkheid van alle dagen, het ontbreken van ieder verschil tussen vandaag en morgen – moge ik die altijd behouden, met een wakkere ziel om te genieten van de vlieg die mij verstroot doordat ze toevallig voor mijn ogen langs vliegt, van de schaterlach die in golven opstijgt uit de vage straat, van de grootste bevrijding dat het kantoor dichtgaat, van de eindeloze rust van een vrije dag’ ‘De algemeenheid is een thuis. Het alledaagse is moederlijk. Na een lange tocht door de grote poëzie, in de bergen van de ultieme aspiratie, op de klippen van het transcendente en het occulte doet het meer dan goed, smaakt het naar alles wat warm is in het leven, om terug te keren naar de

uitspanning waar de gelukkige onnozelen lachen, en met hen het glas te heffen, eveneens onnozel zoals God ons heeft geschapen, tevreden met het universum dat ons werd gegeven en wat er méér is overlatend aan hen die bergen beklimmen om in de hoogte niets te doen' (Pessoa F. 1990, 40, 41,42).